

Roel van Duijn

Schoonvader van
Poetins geheim agent

Tien jaar oorlog en liefde

Ter wille van de privacy zijn de personen uit mijn directe omgeving gefingeerd

Afbeelding omslag

Poetin ziet zijn spiegelbeeld, Feliks Dzerzjinski (1877-1926), de gevreesde stichter van de eerste communistische geheime dienst Tsjeka en organisator van de Rode Terreur, nog steeds het voorbeeld voor de Russische geheime diensten.

Ontwerp omslag

Wendela de Vries en Jan Kees Visscher

Ontwerp binnenwerk

Zeno Carpentier Alting

ISBN 9789464563559

e-ISBN 9789464563566

NUR 320

© 2024 Roel van Duijn, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

© 2024 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.walburgpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

‘De geschiedenis is oneerlijk. Wij zijn niet degenen die de oorlog begonnen zijn, maar wel degenen die de oorlog beëindigen moeten’, aldus Volodymyr Zelenski. Aan hem draag ik dit boek daarom op.

Inhoud

- 1 Oorlog. Zjenja 9
- 2 Aanval op Kiev. Op expeditie met haar 25
- 3 Poetin hergroepeert. Ik word stiefvader 54
- 4 Poetins methode. Stiefdochter Vera 95
- 5 Hoe red ik mijn huwelijk? De 'Volksrepublieken' 168
- 6 Oekraïne mept terug. Ik probeer hetzelfde 208
- 7 Met Gudrun in Weimar. Cherson 230
- 8 Drones op Rusland. Van Provo tot Navo 269
- 9 De vleesmolen draait. Wij trouwen 303
- 10 Prigozjin maakt amok. Ik vind mijzelf opnieuw uit 350
- 11 Vera en haar 'inlichtingenofficier'. De oorlog zwelt 380
- Nawoord: Europa heeft een atoomschild nodig 417
- Dankwoord 423

1 - Oorlog.

Zjenja

14 februari 2022, Amsterdam. Poetin stelt de NAVO een ultimatum: terug uit mijn achtertuin of ik schiet. Ik volg de verdachte sinds ik Zjenja leerde kennen.

Het dreigende nieuws werpt mij terug naar toen; hoe ben ik in het huwelijk met mijn Russische vrouw terechtgekomen? Ik had liefdesverdriet gehad en daarna nam ik een frisse duik in de datingsite Relatieplanet.nl, in het vroege voorjaar 2004. Op de datingsite was zij voor mij de ster, maar aanvankelijk mijn stille reserve – omdat zij nauwelijks terugschreef, een paar Russische woorden. Ik kocht een woordenboek en vertaalde. Ze was drieënveertig en vroeg waarom het nodig was met een man van eenenzestig te corresponderen.

Ik kende alleen haar foto. Haar vriendin, die Engelse woorden kende, had naast haar beeltenis gekrabbeld dat zij van koken hield. Ik fantaseerde dat zij in overvolle, roetspuitende stadsbussen hing, over morsig asfalt liep en ik zag haar aardappelen oogsten en borsjtsj in soepkommen gieten. Als ik nu eens naar haar fietsen zou, speculeerde ik, zou zij dan geloven dat ik nog vitaal genoeg was? In honderd dagen zou ik er zijn. Ik volstond met aangename voorstellingen over hoe ik in bont wielrenshirt, met glanzende spieren voor haar Sovjetflat verscheen, waar zij van een roestig balkon wuifde.

Tot ik op een dag een e-mail met uitroeptekens kreeg. Bij haar op bezoek was een bevriend koppel, een Nederlandse man

met de dochter van haar vriendin. Mijn favoriete had hem verteld dat zij even geschreven had met een Amsterdammer met mijn voornaam. ‘Wat!’ had de man bijdehand opgemerkt, ‘toch niet... (mijn achternaam)?’ Zij hyperenthousiast ineens. Ik lachte toen ik haar brief ontcijferd had.

Ik schreef de vertaling van haar nieuwe woorden netjes in een schrift. Uit die verse woordenschat stelde ik mijn verwaande antwoord samen. ‘Logisch dat die man mij kende’, dit was mijn kans dichterbij te komen. Voortaan ontbeten wij met elkaars e-mails.

Ik ging volgens een eerdere afspraak met een Amsterdamse vriendin op vakantie, maar in Istanboel moest ik aan Zjenja denken. In een internetcafé zocht ik Zjenja’s Relatieplanet-profiel op. Wat nu? Moest ik haar niet in haar eigen omgeving zien om haar beter te leren kennen?

Ik herinner me dat mijn nieuwsgierigheid Zjenja wilde opeten, zij stuurde me heerlijke foto’s. Een sneeuwpop omhelzend, die sneeuwpop ben jij, schreef ze. Het flatgebouw op de achtergrond leek me ineens superromantisch en geheimzinnig. Of poserend tussen een rij collega’s van de bank, zij in het midden vooraan, als de mascotte, de mooiste vrouw van de SBER-bank in het onmetelijke land. Ik herinner me wel dat er al in die eerste tijd van mijn contact met Zjenja zorgen waren over de ploertige bombardementen op Grozny, Tsjetsjenië.

Op een zonnige dag in augustus vloog ik naar Moskou, bloedzenuwachtig, de dagen voor mijn vertrek had ik vruchteloos het toilet bezocht. De passagier naast mij merkte mijn zenuwen en informeerde waarom ik klappertandde en naar het doel van mijn reis. ‘Mijn aanstaande vrouw voor het eerst ontmoeten,’ antwoordde ik. Zij en ik hadden een paar maanden gecorrespondeerd en daarbij hadden mij ook spoken beslopen – was zij misschien een liefdesoplichtster?

Toen het toestel op het plaatbeton van vliegveld Sjeremetjevo bonkte, voelde ik me alsof er elk moment een agent aan mijn mouw trekken kon. En hoe zuur is de kans dat een vrouw die je alleen via bijschriften van foto’s kent, eenmaal oog in oog niet meer dan het product van je verlangens blijkt? Ik rilde.

Haar wuivende handen zag ik al onmiddellijk bij mijn landing in de avondzon. Ik herinner mij de verrassing van onze kussen op het Rode Plein en mijn ontroering over de schilderijen van half blote arbeiders op de muren van de metrohallen, die ik zo goed kende uit de geschiedenisboeken over de Sovjet-Unie in de jaren dertig, de tijd van Stalins terreur.

Onwennig zaten we elkaar aan te kijken in een keldercafé. Zjenja kon zich nog herinneren dat zij in de armoedige laatste jaren van de Sovjet-Unie eens boter had geproefd, die Holland in die jaren uit onze overvloed geschonken had. En ze vertelde me ook dat in de Sovjettijd het buitenland steeds in donkerbruine tinten werd afgeschilderd. Belachelijk, vond zij. Het grimmige verleden lag achter ons.

's Avonds in het donker wachtten we op de trein naar het oosten en in het schemerlicht van hun zaklantaarns moesten we aan modieus geklede treinstewardessen onze paspoorten tonen.

'Waarom?' vroeg ik. 'We hebben toch een kaartje?' Goed tegen de criminaliteit, was het antwoord van de glimlachende spoorwegdame. Dat vond ik al onbegrijpelijk, ik opperde dat misdadigers ook wel eens per auto reizen. Het begon tot me door te dringen dat er hier vragen zonder antwoorden zijn.

Voorafgaand aan mijn reis had ik ook met Zjenja gesproken over het gebrek aan democratie in het jonge Poetin-Rusland. Ik herinner me dat het Europees Parlement de wenkbrauwen fronsste om de sterke macht van de president, daar zou het land later last van krijgen. Ik schreef haar dat het Europees Parlement vond dat Rusland niet opnieuw moest proberen andere landen te onderwerpen.

Zjenja was dat met mij eens, zoals zij het meestal met mij eens was als we over politiek schreven. Zij vond het zó goed dat Boris Nemtsov als gouverneur van haar regio de bouw van een atoomcentrale had weten tegen te houden, wat mijn hart extra verwarmde.

19 februari 2022. Poetins leger hangt als een strop om de hals van Oekraïne en ik denk opnieuw aan de eerste dagen met Zjenja.

Zonnig was de horizon in die vroege jaren van de nieuwe eeuw. Rusland had nogal democratische wetten gekregen, behalve dan de te grote macht voor de president, waar Jeltsin toch happig op was. Nederlandse juristen hadden bijgedragen aan het nieuwe Burgerlijk Wetboek. In Brussel was het gigantische land lid van de NAVO-raad. In Leningrad, dat nu nonchalant Piter werd genoemd, was een wetenschappelijk instituut voor Neerlandistiek opgericht en een toenemend aantal Russische vrouwen vloog in de armen van westerse mannen, zoals in de mijne.

Poetin stond bekend als een amicale man die vloeiend Duits sprak en het graag goed had met het Westen. Dat Vladimir zich eens had laten ontglippen dat de val van de Sovjet-Unie de grootste geopolitieke ramp van de twintigste eeuw was, zag ik als een nostalgisch grapje. Hij was soms een beetje ruw in de mond, zoals bij zijn oneliner dat hij het Russische leger het verzet in Tsjetsjenië ‘door de plee’ ging laten trekken.

Ik wantrouwde hem om zijn vorige leven als KGB-spion in Duitsland, maar hoopte toch dat hij ongemerkt een beetje van de Europese cultuur was gaan houden. Het land herrees als een feniks uit het radioactief afval van Tsjernobyl, meende ik. In mijn roes stelde ik zelfs eens ludiek voor dat Nederland Rusland zou kunnen aanbieden om lid te worden van de Russische Federatie.

Poetin promoveerde op de laatste dag van de vorige eeuw van hoofd van de geheime dienst FSB tot president en de EU raadde hem aan Tsjetsjenië niet in puin te gooien, wat hij toch deed. De EU bracht haar zorgen beleefd over, want in 1997 hadden de EU en Rusland een ‘Partnerschap- en Samenwerkingsovereenkomst’ gesloten. Eindelijk hadden we de kans met Rusland samen te werken, hoe lang waren we niet vijanden geweest?

’s Avonds. Steeds meer Russische ‘vredestroepen’ om de Oekraïense grenzen, maar Poetin ontkent dat hij oorlog wil.

*

In deze dagen doet Poetin alsof Rusland altijd al tegen de uitbreiding van de NAVO was, maar in Moskou was er, toen het

gebeurde, geen onrust over de uitbreiding. In 1997 had Rusland in Parijs ermee ingestemd dat Polen, Tsjechië en Hongarije lid werden van de Verdragsorganisatie. Evenmin werd er geprotesteerd toen nog een handvol andere voormalige Oostbloklanden dit voorbeeld blijmoedig volgden.

De atoomwapens die het Sovjetleger in Oekraïne had achtergelaten, werden door dit land aan Rusland overgedragen om ze te vernietigen. In ruil beloofde Rusland plechtig Oekraïne te beschermen tegen eventuele toekomstige aanvallers. Medvedev, de moderne rechterhand van Poetin, sprak in die tijd regelmatig mooie woorden. ‘Vrijheid is beter dan niet-vrijheid.’ Merkel sprak in hun eigen taal met de Russische leiders en Zjenja en haar gezellig dikke moeder Tatjana bewonderden Europa.

De verhoudingen waren destijds beleefd. Toen onze minister Ben Bot in 2004 kritiek uitte op het verpletterende optreden van de Russische politie bij een gijzeling van kinderen in Beslan, kreeg hij van Lavrov een berisping dat hij er zich niet lomp mee moest moeien, waarop de lieve Bot als de bliksem antwoordde dat hij – niet Lavrov – iets misverstaan had. In 2004 sprak de EU nog haar onvoorwaardelijke steun uit aan de president van Rusland. Poetin toch, die voor de tweede keer gekozen was. Wat mijn naar optimisme hongerende geest ook voedde, was de op democratie spinnende Oranjerevolutie in Oekraïne, waarover ik in het vliegtuig naar Moskou had gelezen.

*

Het rijke panorama mengde zich verrukkelijk met mijn liefde voor Zjenja, en het was geweldig om een breiende schoonmoeder te hebben die ergens tussen Moskou en de Oeral in het bos manden vol paddenstoelen verzamelde en wodka stookte. Ik genoot van de taal die ik dankzij mijn vrouw leerde, en ik smolt als Zjenja verhaalde over haar meisjesbelevissen bij de Komsomol, de communistische jeugdbeweging uit het verzonken Sovjetrijk, dat Atlantis van het socialisme. In haar woonplaats Nizjni Novgorod vertelden vrienden van Zjenja mij opgewonden over

de Russische ziel, die zoveel sterker was dan andere zielen. Ik lachte gecharmeerd.

In die tijd waren computers in Nizjni Novgorod, de vierde stad van Rusland, nog zeldzaam, en om te mailen ging ik naar de grote bibliotheek op de Plosjad Pobedi, het Plein van de Overwinning. Ik wilde naar de wc en moest daarvoor eerst bij een stoffig loket een kaartje kopen en bij een ander, niet minder stoffig loket een stukje zeep. In het gezochte vertrekje aangekomen kon ik geen toiletpapier vinden, tot mijn oog viel op een dik boek van Lenin, *IMPERIALISME, het hoogste stadium van het kapitalisme*, op de vensterbank van het raam. Ik opende het en zag dat er bladzijden uit gescheurd waren.

Was dit werkelijk de bedoeling? Een stapel van hetzelfde boek lag er gebruiksklaar naast en ik scheurde en behield me met Lenins vetgedrukte analyses. Ja, inderdaad, informeerde de vrouw bij het zeeploket me, er was een overschot aan boeken van Lenin en een tekort aan toiletpapier. Geen lachje, van haar.

20 februari 2022. Ik zie luchtfoto's van naderende Russische troepen en rollende tanks.

Grote oorlog of gewoon doorklooiën met de al jaren durende, verborgen oorlog in Oekraïne? Nu heerst er een alarmerende onzekerheid, maar ik weet wel hoe optimistisch ik de wortels van het conflict beleefde toen ik in 2004 naar Rusland vloog om aan mijn leven met Zjenja te beginnen.

Door de nacht treinden we naar de Wolgastad. Ik ontmoette Zjenja's moeder en kinderen – de ongelooflijke, glunderende Vera, met haar broer Sergej –, en haar honden. Zjenja's moeder, echt baboesjka, werkte bij de brandweer als schoonmaakster. Wij haalden haar daar eens op en spraken een collega-schoonmaakster van haar die mij trots een boek toonde dat zij van de minister van Rampenbestrijding gekregen had, zijn handtekening had hij er voor haar in geschreven. 'Sjojgoe', het was de eerste maal dat ik van 'de beste vriend van Poetin' hoorde. Ik haalde mijn